

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN YENİ EĞİTİM ORTAMLARININ ÖNEMİ

Osman Özkul¹ - Hülya Özkul²

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0418-7007

²ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4818-2678

Öz

Her çağın ve toplumsal yapının kendi şartlarına göre eğitim ortamları oluşmaktadır. Bu nedenle, tarım toplumu ile sanayi toplumunun eğitim ortamları birbirinden farklıdır. Bir toplum yapısından diğerine geçerken, yerleşim yerleri değişirken, eğitimin içeriği ile birlikte yöntemleri ve formları da değişmektedir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde eğitim belirli bir sınıfın çocuklarının özel ortamlarda edindiği bir beceri olmaktan çıkmıştır. Daha geniş grupların sınıf ortamlarında kitle halinde eğitim ve öğretim alma sürecine dönüşmüştür. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretim ve iletişim biçimlerinde de çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu süreçte kırsal bölgelerden kentlere hızlı bir göç yaşanmaktadır. Kentlerdeki sosyal ve kültürel hayatla beraber, mekânların da değişimi kaçınılmazdır. Böylece yeni bilgilerle beraber, yeni eğitim teknolojileri ve eğitim ortamları da bu değişime ayak uydurmak durumundadır. Demokrasi kültürünün yaygınlaşmasıyla beraber, eğitimde dikey ilişkiler yerine yatay ilişkiler daha önemli hale gelmiştir. Bu makalede geliştirilen yeni yaklaşımlar doğrultusunda, kent hayatının daha sağlıklı sürdürülebilmesi için eğitim ortamları ile uyumlu bir biçim alması gerektiği savunulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, geleneksel eğitim sistemi ve ortamlarından farklı olarak günümüzde okulların taşınması gereken özellikler tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, sürdürülebilirlik, eğitim, toplum, tasarım, değişme

---

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Sakarya/Türkiye.

E-posta: ozkul@sakarya.edu.tr

² Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Yüksek Lisans Öğrencisi,

E-Posta: hulyaozsen5@gmail.com

IMPORTANCE OF NEW EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR SOCIAL SUSTAINABILITY WITHIN THE PROCESS OF URBAN TRANSFORMATION

Osman Özkul- Hülya Özkul

ABSTRACT

Educational environments are formed according to the conditions of each age and social structure. Therefore, the educational environment of the agricultural society and the industrial society are different. As the settlements shift from one community structure to another, the methods and forms of education have been changed together with the content of education. In the process of transition from the agricultural society to the industrial one, education became no longer a skill acquired by the children of a particular class. It has turned into the process of getting mass education and training of larger groups in the classroom environment. With the development of science and technology, there is also a very rapid change in the forms of production and communication. In this process, there is a rapid migration from rural areas to cities. With the social and cultural life in the cities, the change of the places is inevitable. Thus, together with new information, new educational technologies and educational environments have to keep up with this change. With the expansion of the culture of democracy, horizontal relations have become more important instead of vertical relations in education. In line with the new approaches developed in this article, it is argued that it should take a form that is compatible with the educational environment in order to maintain the city life healthier. For this purpose, unlike traditional education systems and environments, the features that schools need to carry out today are discussed.

Keywords: Urban transformation, sustainability, education, society, design, change

Giriş

Günümüzde gündelik hayatımızın kaçınılmaz bir gerçeği olan, iletişim olgusu tarih içinde bazı aşamalardan ve öğrenme süreçlerinden geçmiştir. Tarih boyunca, insanlar birbirleriyle iletişimi kullandıkları çeşitli araçlarla sağlamışlardır. Yazılı iletişime geçmeden önce, ateş dumanı, posta güvercini, yüksek kuleler, resimler gibi araçları kullanmışlardır. Eski Yunan Devleti'nde vatandaşların iletişimi, meydana birbirlerine düşüncelerini hitabet sanatı yani retorik ile aktararak yapılmakta iken; Ortaçağ Avrupa toplumlarında iletişim, kamusal alan dediğimiz evlerin içinde gerçekleşmiştir. Bürokrat sınıfın kapalı alan olan evlerde bilgilerini, eğitimlerini ve öğrenimlerini sağladıkları alanlar iletişim alanları da olmuştur.

20. yüzyılda ise iletişim için en önemli rolü sanayi devriminin başlamasıyla üretilen araçlar ve bu araçların kullanımı sağlamıştır. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında kentleşme olgusunun gelişmesiyle ortaya çıkan iletişim zorunluluğu, gazete, radyo, televizyon ve bilgisayar kanalları gibi daha teknolojik araçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kullanılan kitle iletişim araçları insanlar için olumlu birçok gelişmeyi sağlamakla birlikte; diğer yandan, insanlar üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler Frankfurt Okulu düşünürlerince önemli eleştiriler almıştır. Mesela Adorno'ya göre (2005) insanlar, dilin yorumlayıcı dairesi içinde bağımlı kültürün tutsağıdır. Kitle iletişim araçlarının kullandığı dil kavramsal düşünceyi engeller. "Kültür endüstrisi" olarak adlandırılan kitle iletişim araçları ve kitle eğlencesi, endüstrileşmiş bireylerin bilincini artık direnmeyi bile düşünemez hale getirmiştir (Cangöz, Dağtaş, Erdoğan, Özer, Uzun ve Yüksel, 2013).

Frankfurt Okulu, bir felsefi ekol olmakla birlikte, önemli bir yönetsel yenilik geliştirmiş ve disiplinler arası çalışmalara önemli bir katkı gerçekleştirmiştir. Ancak ülkemizde disiplinler arası çalışma gerçekleştiren ve iletişimde kullanan öğretmenler son derece azdır. Türkçe, matematik, tarih ve diğer derslerin öğretiminde yeterince kullanılmayan kitle iletişim araçlarının, yararlı bir şekilde öğrencilerin öğretimine sunulmaması çağımızın eğitim paradigmalarına ve öğrenme ortamlarına da ters düşmektedir. Bunun için yeni görüşlere ihtiyaç vardır.

21. Yüzyılda bilgi ve bilimsel olgular hiç durmadan hızla değişmektedir. Buna paralel olarak da ortaya yeni teknolojiler, sektörler ve iş kolları çıkmaktadır. Dünya Ekonomik Forumunun yayınladığı bir rapora göre günümüzde ilkokulda okuyan öğrencilerin neredeyse yüzde 65'inin çalışacağı sektörler henüz oluşturulmamıştır. Bu da iş gücüyle ve bilgi birikimlerinin de durmadan değiştiğini ortaya koymaktadır. Üstelik iş gücünün teknolojiyle birlikte robotlaşmasıyla birlikte, yeni kuşakların yapacakları iş imkânları artıyor, ihtiyaç duydukları yeni sorunlar gündeme geliyor.

Bu durumdan yola çıkarak Tony Wagner, gelecekteki iş alanlarında başarılı olabilmeleri için bireylerin sahip olması gereken bazı temel nitelikleri gündeme getirmektedir. Buna göre yeniçağda öğrencilerin başarıya ulaşabilmeleri için, bireyin merkezde olduğu ve şahsî farklılıklara göre yenilikçi yöntemlerle ve daha esnek ortamlarda, çoklu zekâ teorisinden yararlanarak hayata hazırlanmaları gerekmektedir.

Wagner'in öngörülerini eğitim için yeni hedefler geliştirmemizi gerektirmektedir. Ona göre bu hedefleri yedi önemli başlıkta toplamak mümkündür:

1. Eleştirel düşünme ve sorun çözümü öncelikli olmalıdır. Artık bilgiye ulaşmak çok kolay, ama bu bilgilerin güvenilirliği ve faydalı olanını seçebilmek önemlidir.
2. Ağlar arası iş birliği ve etkileme yoluyla önderlik becerisi geliştirilmelidir.
3. Kıvraklık ve uyum yeteneği arttırılmalıdır. Çağımız hız çağıdır; bu nedenle sadece bilgiye sahip olan değil hızlı ulaşabilen kazanmaktadır.
4. İnisiyatif almak ve girişimci olmak için küresel problemlerle ilgili düşüncelerini sağlamak gerekiyor.
5. Etkili sözlü ve yazılı iletişim kurabilen kişiler, iş dünyasının öncüleri arasında yer alabilecektir.
6. Bilgiyi değerlendirip analiz edebilmek için, ulaştığı bilgi farklı kaynaklardan teyit ederek ve eleştirerek analiz etme becerisine sahip olmalıdır.
7. Merak duygusu ve hayal gücü, yeniliklerin en temel, en güçlü kaynaklarından biridir. Bu duygu ile dünyaya gelen insanı besleyecek yeni yöntem ve teknikleri bulmak temel hedef olmalıdır (Wagner, 2008).

Aşağıdaki bölümlerde bu amaca yönelik olarak, yeni kent ortamlarının oluşturulması sırasında eğitim, fizik çevre ve sosyal çevre ilişkisinin göz önünde bulundurulması gerektiği üzerinde durulacaktır.

Değişim olgusunun fiziki dünya için olduğu kadar insanların oluşturduğu sosyal ortamlar için de kaçınılmaz olduğu açık bir gerçektir. Çünkü İnsanlık tarihi boyunca eğitim faaliyetlerinde, insanlar daima mekânlarla bütünleşmiş ve değer kazanmıştır. Tarihsel veriler, toplumların belirli dönemlerde felsefi, dini ve bilimsel gelişmelerin sonucunda, eğitim programlarının amacına uygun mekânlar düşünüp geliştirdiklerini göstermektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte ev, okul ve fabrikalar kitle eğitim sistemini destekleyen ortamlar biçiminde oluşturuldu. Ancak 20. Yüzyılın sonlarına doğru Sanayi Çağı sona erdi. 21. Yüzyılda Bilgi Çağı da aşıldı, hatta Dijital Çağa girmiş bulunuyoruz. Okulların da bu değişime uyumlu bir gelişime ihtiyacı vardır. Bu nedenle günümüzde okulların, dijital ve iletişim çağı için disiplinli

işgücü sağlayabilecek şekle ve gençler için daha verimli yeni öğrenme ortamları haline getirilmesi gerekiyor. Dolayısıyla eğitim ortamlarının yeniden düzenlenmesi, ekonomide, demografide, sosyal ve kültürel yaşamda, hükümet politikasında, pedagojik gelişmelerin yönetiminde ve gelecekteki öğrenmelerde önemli bir etki yapacaktır.

Bu nedenle öğrenme ortamlarında, hızlı değişimin gereği olarak, öğrenme amaçlarını yeniden gözden geçirerek geleceğe tutarlı bir bakış açısı geliştirmemiz gerekir. Eğitimi ve disiplinli bir işgücü yetiştirmek, ekonomik kalkınma için de bir araç olarak görülebilir. Her zamankinden daha fazla, eğitimde etkili olmak, insanları etkinleştirmek gerekir. Böylece öğrenme ortamları, yeni deneyimler sunmayı, yabancı fikirlere ve değişen şartlara karşı kendini müdafaa edebilmeyi; daha geniş anlamda da topluma karşı paylaşılan sorumluluk duygusunu ve işbirliğini geliştirmelidir.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için, mevcut kent ortamlarının gelişen eğitim anlayışları ve sosyal ihtiyaçlarla paralel olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle Kentsel Dönüşüm Projesinin sosyal ve kültürel olgularla desteklenmesi sosyal sürdürülebilirlik için önemli bir gerekliliktir.

1. Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Bu belgeye göre; “insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının uygun değer sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiğidir. Ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir” (Altuntaş, 2012).

Sürdürülebilirlik olgusu, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik açılardan toplumların bugün sahip oldukları varlıklar üzerinde gelecek nesillerin hakkının da olduğunu düşünerek kullanma anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ekosistemlerde, yönetimde, hizmetlerde, enerjide, uygulamalarda, ekonomik gelirde, eğitimde yani yaşamın tümünde fayda sağlayabilecek bir nitelik taşımalıdır.

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için de kentin anlamının yeniden gözden geçirilmesi gerekir. En genel tanımıyla kent, işbölümünün ve uzmanlığın yüksek olduğu en büyük yerleşim birimidir. Bir diğer tanıma göre ise “sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi” dir (Büyük Türkçe Sözlük, 2010).

Sosyal bilimciler için kent, bireylerin birbirleri ile karşılıklı olarak etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan ve canlılığını sürdüren bir ilişkiler yumağı olarak anlaşılırken; ekonomistlere göre kent, “ekonomik aktivitelerin farklılaştığı, sanayi devrimi ile birlikte eğitim ve sağlık gibi hizmet sektörlerinin de geliştiği, insanların birlikte yaşadığı alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007).

Durkheim kenti işbölümü ve dayanışma kavramları ile açıklarken; Marx antikapitalist bir yaklaşımla üretim araçlarının ve diğer gereksinimlerin bulunduğu alanlar olarak tanımlamaktadır. Weber’in tanımlaması ise ekonomik ve siyasal bakımdan önemlidir. Bookchin’e göre ise, kenti bir eko-topluluk olarak düşünmek gerekmektedir. Kentin gelişimini, zaman içinde aldığı şekilleri, pazar ya da üretim merkezi olmanın ötesinde nasıl bir işleyiş gösterdiğini anlamaya çalışmak gerekmektedir. Buna göre kenti, “en gelişmiş durumuyla etik bir insan birliği olarak tanımlamaktadır” (Topal, 2004).

Castells ise yeni bir yaklaşımla, kapitalist sistemin bir özelliğine işaret etmektedir. Kentsel sistemin temel süreci olarak “tüketim sürecini” görmekte ve sosyo-mekansal mekanizmaların değişiminin kentsel değişime neden olduğunu savunmaktadır. Bunu savunurken de sosyo-mekansal değişimi, metropolitenleşme (nüfusun ve sermayenin yoğunlaşması) ve alt kentleşme (banliyöleşme-merkezden uzaklaşma) olmak üzere iki kavramla açıklamaktadır (Castells (2013).

Endüstri devrimiyle eş zamanlı gelişen kentleşme hareketleri, kentleri fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan hızlı bir şekilde değiştirmiştir. Zaman içerisinde değişen yaşam biçimleri, yönetim yapısı, sermaye gücü, nüfus artışı, göçler, ekonomik koşullar kentlerdeki yaşam mekânlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Sürdürülebilir kentler artık bir zorunluluktur ve oluşturulmaları yolunda yeni tanımlamalar, bakış açıları, ilkeler ve niteliklere ihtiyaç vardır.

Günümüzün sürdürülebilir kent hayatını, eğitim ve insan olguları ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Süreklilik içinde değişimi sağlamak için ise, sosyal, ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygıların da azaltılması ve birbiri ile uyumlu hale getirilmesi beklenmektedir. Sürdürülebilir kentlerin, süreklilik içinde, bilgi ve algı dünyasındaki değişimi de dikkate alması böylece yaşana bilirlilik ile sürdürülebilirlik kavramlarının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir kent oluşturma düşüncesinin üç temel şartı vardır: Fiziki mekânın yaşanabilir olması, sosyal ve kültürel ortamların çeşitli olması ve iletişim imkânlarının yeterli zenginlikte olması... Bu şartların gerçekleştirilmesi gerekli ama yeterli olarak görülmeyebilir. Çünkü bu sürekliliği olan bir durumdur. Çağımızda her şeyin çok hızlı değişime uğradığı dikkate alınırca,

yeni yaklaşımların da beklenmesi kaçınılmazdır. Kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin yaşam kalitelerinin artırılması gerekmektedir. Artık kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Klasik kent ortamları bu konuda yetersiz kalmaktadır. Kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmelerinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının sorgulanması gerekmektedir. Sağlıklı ve sürdürülebilir kentlerde yaşayan topluluklarda en başta bilinç düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Bu da verimli bir eğitim ve iletişim ortamının olmasına bağlıdır. Karşılıklı olarak birbiri ile sağlıklı iletişim yollarının öğrenilmesi eğitime bağlıdır.

2. Sosyal Sürdürülebilirlik İçin Eğitim Ortamlarının Önemi

Bireyin toplumsallaşma sürecinin ilk basamağını aile ve ailenin içinde yer aldığı toplumsal yapı ve değerler oluşturmaktadır. Toplumumuzdaki her bireyin sorumlu bireyler olarak yetişmesi; toplumsal görev ve sorumluluklarını herhangi bir yönlendirmeye gerek kalmaksızın yerine getirmesi; toplumsallaşma sürecinde yer alan anne-baba, öğretmen ve diğer yetişkinlerin gösterecekleri demokratik tutum ve davranışa bağlıdır.

Öncelikle küreselleşme (globalisation) kavramı ve bu kavrama bağlı olarak tartışılan konular, kavramın tanımlanmasındaki belirsizlikler ve hareket alanının genişliği nedeniyle netliğe kavuşmamıştır. Farklı düşünce ve yaklaşımları bünyesinde taşıdığı için tartışma devam etmektedir. Çünkü bu bir süreçtir ve sağlıklı olan da küreselleşme kavramı etrafındaki tartışmaların devam etmesidir. Bu bağlamda küreselleşmenin, dünyanın tek bir mekân gibi küçülmesi, toplumlar arası ilişkilerin sıklaşması ve tek bir mekâna uygun homojen kültür oluşturma şeklinde anlaşılması eksik bir anlam içerir (Özkul, 2013).

Şüphesiz küreselleşme bizzat kendisinin kabul göreceği bir homojen kültür oluşturma ihtiyacını barındırmaktadır. Küreselleşmeciler, bütün toplumların kültürel kimliklerini Batılı toplumların kültürel kodları ile tanımlamaktadırlar. Batı dışı toplumların kendilerini bu kodlardan bağımsız tanımlama imkânı yoktur. Küreselleşmenin evrensellik ilkesiyle öne çıkardığı kültürel homojenlik yerelleşmeyle çelişir gibi görünse de, farklılıkları içinde barındıran kültürel çoğulculukla, birlik içinde çokluğu olanaklı kılmaya çalışmıştır. Bu da gerçekten insanıyetçi bir dünya tasavvurudur. Fakat bu durum sanıldığı gibi bütün toplumları kapsayacak genişliğe ve derinliğe ulaşmamış, marjinal ve etnik grupların işine yaramıştır. Bu ise çoğu zaman toplumsal barışı tehdit eden boyutlara ulaşmıştır (Akdemir, 2004).

Sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmaların başarılı olabilmesi için, küreselleşen dünyada küreselleşen kent kültürünün de özelliklerini doğru belirlemek gerekmektedir. Çalışma hayatından, eğitim ve eğlenme hayatına kadar bütün toplumsal alanlar bu sürece uygun olarak oluşturulmalıdır. Çünkü toplum gibi toplumsal kurumlar da görece canlıdır. Aşağıda yeni kentlerin taşınması gereken önemli özellikleri ve insanlarda beklenen davranış biçimleri Richard F. Obe tarafından (2002), karşılıklı olarak şöyle gösterilmiştir:

Küresel Kentlerden Beklenen Özellikler	Küresel Kentlerden Beklenen Davranış Biçimleri
Aktiflik, Kapsayıcılık ve Güvenlik	Güçlü bir yerel kültür ve diğer ortak topluluk etkinlikleriyle ortaya çıkan eşitlik, hoşgörü ve bağlılık olmalıdır.
İdari Hizmetler	Etkin ve kapsayıcı katılım, temsil ve liderlik olmalıdır.
Ulaşım Hizmetleri	İnsanları işlerine, okullarına, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlere bağlayacak iyi ulaşım hizmetleri gereklidir.
Kamusal Hizmetler	İnsanların ihtiyaçlarına uygun ve herkes tarafından erişilebilecek kamusal, özel, topluluğa ilişkin ve gönüllü hizmetler.
Çevreye Duyarlılık	İnsanların yaşamaları için, çevreye saygılı gerçekleştirilen yerler.
Gelişim Programları	Büyüyen, çeşitli ve yenilikçi yerel ekonomiler.
Tasarım ve İnşaat	Kaliteli, yapılar ve doğal bir fiziki çevre beklenir.
Herkes İçin Eşitlik	Bugünkü ve gelecekteki tüm toplulukları içeren bir anlayış beklenmektedir.

3. Eğitim Ortamlarındaki Değişikliklerden Beklentiler

Yukarı sayılan faktörlerin etkisi ile günümüzde, okul ortamları da evler de, önemli ölçüde değişmektedir. Buna bağlı olarak, öğrenme ortamları da değişiyor. 21. yüzyılda, okulların sadece öğrenmenin gerçekleştiği yerler olduğunu ve öğretmenleri de öğrenmeyi destekleyecek tek kişi olarak kabul etmek, yanıltıcı olur. Bu nedenle öğrenme ortamlarının ortaya çıkan modellerin yenilikçi olması, yaratıcı bir ortama sahip olması ve esnek bir yönetim yaklaşımını benimsemesi gerekir. Daha az öğrenme deneyimleri ve faaliyetleri paylaşan bireylerin, bir topluluk olarak, bir binadan daha fazlasına ihtiyacı vardır. Artık sadece fiziki mekân ile sınırlı olmayan karşılıklı-inreaktif iletişimin dikkate alındığı, bambaşka bir okul ve eğitim ortamı düşünülmelidir.

Bunun bir sonucu olarak, okullar daha uzun bir süre boyunca, öğrenciler ve hatta daha değişik gruplar için, daha geniş eğitim deneyimleri yelpazesi sunmalıdır.

Yirmi birinci yüzyılda toplumsal ve bireysel hedefler, beklentiler değişmektedir. Değişimin hızına yetişmek çok zorlaşmıştır. Bu beklentilerin karşılanabilmesi için de, yeni öğrenme modelleri ve öğrenme ortamları geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Geleneksel öğrenme modelleri yerine her gün gittikçe gelişen yenilikçi ve deneyselliğe önem veren öğrenme modellerinin özellikleri bir araştırmaya göre (Obe, 2002) şu özellikleri içinde taşır:

- Bilgiler her an diğer kullanıcılar ile interaktif biçimde paylaşımlıdır.
- Sadece, belli bir mesleğe yönelik değil, çok amaçlı bir eğitim alanı vardır.
- Standartları kesin olmayan son derece dağınık bir konaklama tipi vardır.
- 'Eğitim artık daha çok okul ötesi (okul kontrolü dışında) bir olgudur.
- Sınırlandırılmamış, esnek altyapı (uyarlanabilir, taşınabilir, bireysel) talep edilmektedir.
- Eğitim, toplumun ve kurumların beklentilerinden çok, bireysel gelişim ve öğrenci odaklıdır.
- Belli bir zaman aralığına bağımlı olmayan, yaşam boyu öğrenme vardır.
- Esnek konular vardır; konular ve mesleki çalışma alanları genişlidir.
- Çalışmalar dışa dönüktür; öğrenci tutumu, okul dışında bağlantılar ve ortaklıkları hedefler.
- Teknolojik ara yüz gün geçtikçe daha çok kullanılır hale gelmektedir.
- *Öğrenci-danışman ilişkisi önemlidir; diğer yetişkin, uzman, akran ve hocalara başvurulur.
- Öğretme ve öğrenmenin özelleştirilmiş modları kullanılır.
- İletişim etkileşimlidir; çift yönlü öğrenme işlemi gerçekleşir.
- Tarihsel ve kültürel olmaktan daha çok geçicidir (tasarım ömrü - kısa vadeli ikamet)
- 24 saat esnek katılım imkanı vardır.
- Öğrenme programları bireyselleştirilmiştir.
- Esnek dersler söz konusudur (Obe, 2002'den Özkul, 2017).

Günümüzde eğitim programları oluşturulurken, uygulanacak olan öğretim yöntemleri ve bu yöntemlerin fiziki ve kültürel çevre ile uyumlu olmaları göz önünde bulundurulmalıdır. Laska'nın ifadeleri ile öğretim kavramı ele alınırken, eğitim programları ile birlikte değerlendirilmelidir (Laska, 1982).

Buraya kadar anlatılmaya çalışılan bütün bu düşünceler bize şunu da gösteriyor: Geleneksel öğretmen rollerinin değişmesi, öğrenme ortamlarının tasarımını önemli ölçüde değiştirmiştir. Teknolojik gelişmeler ve yeni öğrenme yaklaşımları, sınıf büyüklükleri kadar sınıftaki araç gereçleri, öğretmen odalarını, okul kütüphanelerinin yapı ve işleyişini de değiştirmeye zorluyor. İşte bu nedenle ülkemizdeki eğitim mekânlarının da aynı paralelde değişmesi gerekiyor.

Sürdürülebilir toplulukların sahip olması gereken özellikler çok iyi tasarlanmalıdır. Bunun için eğitimcilerin, motivasyonlarının artırılması, istikrarlı bir ortam ile sürekliliğin sağlanması ve bireysel öğrenme ortamlarının desteklenmesi gerekir.

Eğitim sektöründeki bu anlamlı değişimler ışığında, tabiata ve sosyal çevreye karşı önyargılarımız da gelecekte okulların ve öğrenme çevrelerinin durumunu etkilemesinden dolayı tartışılması gereken bir konudur. Ancak hala okul ortamlarımız yüzyıl öncesinden çok farklı değil. Evler, işyerleri, alışveriş merkezleri, hastaneler, taşıma ve ulaşımında çarpıcı değişimler yaşanmasına rağmen; okul ortamları aynı paralelde bir değişim geçirememiştir. Bu konuda yeni bir mekân tasarımı geliştirilmesi gerekmektedir.

Okullar uzun bir süre boyunca öğrencilere daha değişik gruplar içinde, daha geniş eğitim deneyimleri yelpazesi sunacak şekilde daha yaygın hale gelebilir. Bu konuda aşağıda anlatılacak olan İlich'in öğrencilerin okul dışında kendi ilgi ve becerilerine göre oluşturdukları gruplar, bir örnek olarak görülebilir. Bundan başka yeni teknolojik gelişmelere uygun eğitim ortamlarının nasıl şekillenmesi gerektiği araştırılmalıdır. Yeni öğrenme modelleri, deneysel öğrenme yöntemleri geliştirmekte ve bunun için bazı soruların cevabını aramaktadır. İlich'in ortaya koyduğu bu soruların eşliğinde, gelecekte değişim devam ettiği sürece çeşitlilik artarak yeni öğrenme modelleri gelişecektir.

21. yüzyılda geliştirilen modellerde mekân, kültür öğrenme ve zaman kollarındaki yaklaşımlar şöyle geliştirilebilir. Mekânlar, mümkün olduğu kadar diğer kullanıcılar ile paylaşımına açık olmalıdır. Çok amaçlı eğitim alanları bulunmalı, dağınık oturma düzeni tercih edilmelidir. Okul kontrolü klasik disiplin anlayışından uzak, esnek bir biçimde sağlanmalıdır. Çevre tasarımı organizasyonların amacına uygun olmalıdır. Mekânlar, yaratıcı öğrenmeye teşvik edici ve ilham kaynağı olmalıdır. Geniş öğrenme yolları denenebilmeli ve sürdürülebilir olmalıdır. Öğrenme ortamı, sürdürülebilir olmalı, geniş perspektifli öğrenme için bir platform sunmalıdır (İlich, 2005).

Kültürel olarak ise, öğrenci odaklı, bireysel gelişimi teşvik edici olmalıdır. Yaşam boyu öğrenme hedeflenmelidir. Konular ve mesleki hedefler, esnek tutulmalıdır. Öğrenciler dışı dönük olmaya teşvik edilmelidir. Okul dışında kurulan bağlantılar ve kazanımlar da başarının bir göstergesi sayılmamalıdır. Öğrenmede yüz yüze eğitimin yöntemi olan öğretmen merkezlik yerine, teknolojik ara yüze başvurulmalı ve internet erişimi ile interaktif bir yol izlenmelidir. Öğretmen öğrenci arasında özelleştirilmiş modlar kullanılmalı; etkileşimli iki yönlü, interaktif öğrenme hedeflenmelidir.

4. Sosyal Sürdürülebilirlik İçin İletişimin İçerik ve Niteliğinin Önemi

Çağımızda insanlık insani değerleri yeniden keşfetme aşamasına gelmiştir. Çünkü artık her şey adeta insan içindir. Yüksek teknolojinin otomatikleştirdiği insan, bir çıkış noktası aramaktadır. Bu çıkışın yolu bilgi, hedefi ise insani değerlerdir. Bu yüzden, 21. yüzyıl insanının fikri yönünü zenginleştirmesi ve zihinsel potansiyelini harekete geçirmesi gereklidir.

Bilgi toplumunda merkezde olan iyi eğitimli kişidir. Eğitimli insan, doğrudan doğruya toplumun simgesidir, toplumun performans kapasitesini temsil edendir. Eğitimli insan açık ve etkili bir şekilde düşünebilmeli ve düşündüklerini yazabilmelidir. Evren, toplum ve kendi çevresine ilişkin bilgi edinme yolları konusunda eleştirel bir anlayışa sahip olmalıdır.

Ferdin hayatındaki tecrübeleri daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Bilgi toplumunun insanı kendi kültürünün ve toplum yaşantısının dışındaki gelişmelerden habersiz olmak anlamında "içe kapanık" olamaz. Eğitimli bir insan ahlâk sorunları hakkında belirli bir anlayışı bulunması, ahlâk ve maneviyat ile ilgili konularda düşünmüş olması gerekir. Eğitimli kişinin herhangi bir branşta derinlemesine bilgi edinmiş olması gerekir. Burada bahsedilen, mesleki yeterlilik ile konusunu iyi bilmek arasında kalan bir düzeydir.

21. yüzyılda kentleşme olgusunu çok daha önemli hale getiren unsurlardan birisi de, kentlerde yaşayanların artmasıdır. Bu konudaki tanımlamalar genellikle konuyu demografik bir problem olarak görürü. Oysa kentleşme bir toplumsal olguyu ifade etmek için kullanılıyorsa önce, kentin nasıl bir olgu olarak görüldüğü ve varlığının neye bağlı olduğu belirlenmelidir. Sonra da kentleşmenin nasıl bir toplumsal değişme içine oturtulduğu ve hangi coğrafi alana referansla anlaşılması gerektiğidir.

Kentleşmenin demografik yönünden başka, normatif bir boyutu da vardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, hızlı kentleşme, aşırı kentleşme, sağlıksız kentleşme ve çarpık kentleşme gibi sıfatlarla birlikte kullanılarak sorun kaynağı olarak görülmektedir (Tekeli, 2015). İşte bu sorunların çözümü için, eğitim ortamlarının kentleşme sürecine uygun bir kentsel sürdürülebilirlik projesi olarak düşünülmesi daha başarılı olmayı destekleyebilir.

5. Kent Kültürünün ve İletişimin Gelişmesinde Eğitimin Rolü

Örgütler, tek yönlü iletişim kanalları emir-komuta zincirine dayalı karar alma, görevlerin farklılaştırılmış olması, hiyerarşik denetim ve biçimsel kural ve yönetmelikler gibi yanlarıyla bilinmektedir. Örgütte uyum sağlayanlara ödül, sağlamayanlara ceza verilir. Bu yüzden örgütler, fabrika modeline benzetilir. Postmodern toplum ise bu kuralların değiştiği, farklılıklar topluluğudur. Postmodernizm, ötekiliğin saygı, adalet, değer verme çerçevesinde kabul edilmesi etiğine ve farklılıklara karşın barışçıl işbirliği anlayışına dayalı bir kavramdır. Modernler ve postmodernlerin hemfikir olduğu konu, okul için toplum metaforunu tercih ediyorsak okul için şu beş özellik aranmalıdır: Demokrasi, ahlaki kurallar, mesleki öğrenme, araştırma, daha geniş kitleyle bağlantı kurmak (Glickman ve Gordon, 2014).

John Dewey, okulların öğrencileri demokratik yaşama hazırlaması yanında, demokrasiyi doğrudan okulun yer aldığı toplum içinde yaşaması gerektiğini savunur. Bu amacın gerçekleşebilmesi için okullarda dikkat edilmesi ve yapılması gerekenler vardır. Demokratik okullar, demokratik toplumun korumasının yanı sıra geleneksel okullardan daha iyi çalışır ve daha fazla gelişir. Demokratik toplumun devamlılığı için demokratik okulların eğitim ve öğretiminden yararlanılabilir (Dewey, 2004).

Bir dizi araştırma ortaya şunu koymaktadır. Demokratik eğitimden yararlanan demokratik bir toplumda; sosyo-ekonomik düzey, ırk ya da etnik statü ne kadar farklı olursa olsun, eğitilmiş öğrencilerin çeşitli başarı ölçütleri, diğer öğrencilerden daha iyi olmuştur (Glickman ve Gordon, 2014).

Kentleşmenin normatif bir boyutu vardır. Bu normların oluşabilmesi toplumun belirli bir eğitim sürecinden geçmesiyle ilintilidir. Gelişmekte olan ülkelerde, hızlı kentleşme, aşırı kentleşme, sağlıksız kentleşme, çarpık kentleşme gibi terimler önemli bir sorun kaynağı olarak görülmektedir. Öncelikle, kentin mekânlar ve zamanlar üstü bir yerleşim kategorisi olarak kabul edilmesi, ortak özelliklerinin tanımlanmasını gerektirmektedir. Yeni kentler, nüfusun belli bir büyüklüğün ve yoğunluğun üstünde heterojen nitelikte bulunması, nüfusun tarım dışı etkinliklerle uğraşması, değişik etkinliklerde uzmanlaşarak kentsel bir yaşam biçimine sahip olmasıyla tanımlanabilir. Yerleşmede kentsel kültürün yaşam kalıplarına göre yaşayan kişilerin bireycilik, akılcılık, anonim ilişkiler içinde bulunmak ve dünyevi değerlere sahip olmak gibi özelliklerle donanması da beklenmektedir (Tekeli, 2015).

21. yüzyılda insanlar kendilerini ifade edebilmek için artık yeni bir alan bulmuşlardır. Bu ortamlarda derin çatışmaların olduğu tartışmalar ve toplantılar kesintiye uğramamaktadır. Bir şey söylemek isteyen herkes, mesaj

göndererek, ağa dayalı kişisel tartışmalara girerek, sadece militan tartışmaların olmadığı bir alana sahip oldular. Yerellikler karşısında bastırılma korkusu yoktur. Kendileriyle ilgili bilgileri gerçek zamanda gönderebilmektedirler. Ağ, kolektif bir aktördür; çeşitliliği içinde birim olarak hareket edebilmesini sağlar. Değişken geometri bir birimdir. Yerellikleri birleştirir. Ağlar oluşturmak hem yüz yüze, hem elektronik iletişim sağlar. Bu ortamlar herkes için belli bir deneyim ve iktidar mekânlarıdır (Castells, 2013).

Okullarda artık ağların kullanımı ile ilgili çalışmalar her geçen gün artmaktadır. Ancak, bunun daha da artırılması için çalışmak gerekmektedir. Özellikle 21. Yüzyıl öğrenme ortamlarında, okul alt yapılarında *Bilgi İşlem Teknolojisi* kullanımı zorunlu bir gereklilik olmuştur. Öğrenme ortamlarında kullanılan ağları eğitim ile ilişkili kullanılmasına yönelik senaryolar geliştirilmelidir.

Ayrıca yeni okullarda, yaşam boyu eğitim ve öğrenme önemli bir yere sahiptir. Böylece kuşaklar arasında da bir iletişim imkânına yer verilmektedir. Günümüzde bu yaklaşım toplumsal hayatın bütün alanları için geçerli bir hal almıştır. Gün geçtikçe küresel bir köy (Mcluhan, 2015) halini alan dünyamızda, iletişim ve bilişim teknolojilerin önemli toplumsallaşma ve kültürleşme unsurları haline gelmektedir. Geçmiş çağlarda daha çok zorunlu bir şekilde gerçekleşen kültürel değişim olgusu, artık daha çok serbest bir kültürleşme sürecine dönüşmüştür. Dünyamız daha hızlı iletişim imkânları sayesinde, interaktif bir şekil alarak karşılıklı bildirişime dönüşmektedir. Edgar Morin'in ifadesiyle, kültürel bir "diyaloji" (Morin, 1987) halini almaktadır.

O halde, insan nüfusunun daha yoğun hale geldiği kent ortamlarında hayatın daha kolay verimli ve huzurlu bir hale gelebilmesi için, kısaca ifade edilecek olursa, sürdürülebilir olması için, iletişim teknolojilerinin imkânlarının daha verimli kullanıldığı, eğitim ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. Yüzyılda gelişen kentleşme olgusunun sürdürülebilmesi için, bu sürece uygun bir kent kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kültürün geliştirilmesi için ise, kültürel değişimin en önemli unsuru olan sosyalleşme ve kültürleşme aracı olarak eğitim ve öğretim ortamlarının da buna uygun biçimde yenilenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda milli kültür ile küresel kültür değerlerinin uzlaştırılmasına yardımcı olacak şekilde kentsel tasarımlar geliştirilmelidir. Yeni kent tasarımında, eğitim, iletişim ve teknolojik unsurlar arasında bir eşgüdüm ve uyum oluşturulmalıdır. Çünkü yeni bir ekolojik, kentsel ve toplumsal değişim dönemindeyiz.

Sanayi toplumunun mekân ve toplumsal çevre paradigmasının değişmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla sanayi sonrası toplumun yani bilgi toplumunun ya

da dijital toplumun ihtiyaç ve beklentilerine uygun yeni mekân ve estetik tasarımlar üzerinde çalışılması gerekir. Bunun için de öncelikle bu davranış biçimine uygun düşünen ve davranış geliştiren bireylerin yetişmesi gerekmektedir. O nedenle öncelikle eğitim ortamlarının bu paradigmaya uygun ve şeffaf bir şekilde tasarlanması öncelik taşımaktadır.

Öğrenme ortamlarının değişimi ile birlikte bireylerin birbirlerinden ve kitle iletişim araçlarından faydalanmaları iletişimi de etkileyecektir. Amerika ve Avrupa'da 21. Yüzyıl öğrenme ortamlarına yönelik okullar ve çalışmalar yapılmıştır. Örneğin yukarıda bunlardan Glickman ve Gordon, R. F. Obe ve T. Wagner'in çalışmalarına değinilmişti. Bizim de modern kentsel dönüşüm projelerinde bu çalışmalardan yararlanmamız uygun olacaktır. Dönüşüm sayesinde iletişim de öğretmen ve öğrenci arasında farklılaşacaktır. Farklılaşan iletişim sayesinde de insanlar arasında kitle iletişim araçları ile olan iletişim, etkileşim öğrencilerin öğrenme süreçlerini etkileyecektir.

Bu nedenlerden dolayı öğretmenlerin 21. Yüzyıl öğrenme ortamlarına göre kitle iletişim araçları ile öğretim yapabilme ve bu ortamlara göre öğrencileri ile iletişim kurabilme özelliği kazanmaları gerekmektedir. İnteraktif bir eğitim sürecine uygun, yeni eğitim ortamlarının oluşturulması, aynı zamanda toplumsal ilişkilerde ve siyasal kurumlar arasında demokrasi kültürünün gelişmesine de katkı yapacaktır.

21. Yüzyılın kentlerinde eğitimci insanlar, kazandıkları bu iletişim özelliklerini öğrencilerine etkili bir şekilde aktarma becerisini de kazandırabilmelidir. Bu becerilerin kazanılması, inovasyon yeteneklerinin gelişmesini, iletişimden daha öte *bildiririm* becerilerinin gelişmesini ve diyalogdan daha öte *diyaloji* (kültürel diyalog) becerisi gelişen bireylerin yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. (2005). *Kültür endüstrisini yeniden düşünmek*, *Kitle İletişim Kuramları*, Der. Erol Mutlu, 240-249. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: Sürdürülebilir kentler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 135-148.
- Akdemir, A. M. (2004). *Küreselleşme ve kültürel kimlik sorunu*. 15.05.2017. atauni.edu.tr/ataunisobil/article/.
- Büyük Türkçe sözlük*. (2010). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cangöz, İ. Dağtaş, B, Yüksel. Erdoğan, İ, Özer, Ö. Uzun, R. Ve Yüksel, E., (2013). *İletişim kuramları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Castels, M. (2013). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür*. Cilt:2. (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dewey, J. (2004). *Demokrasi ve eğitim*. (Çev: Tufan Göbekçin). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Glickman, C. D. , Gordon, S. P. ve Gordon, J. R. (2014). *Denetim ve öğretimsel liderlik*. Ankara: Anı Yayınları.
- İlch, İ. (2005), *Okulsuz toplum*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Kalaycı, N. (2014), *Eğitim ortamlarını tasarlamak geleceği tasarlamaktır*. 15.05.2017. www.aljazeera.com.tr/.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kazancı, A. (2013). *Gelecekte okullar nasıl olacak?* 15.05.2017. Eğitimtrend.com.
- Laska, J. A. (1982). Eğitim programı ile öğretim arasındaki ilişki: Kavramsal bir açıklama. (Çev: Oğuz Gürbüz Türk). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(22), 251-259.
- Mcluhan, M. ve Powers, B. R. (2015). *Global köy*. (Çev: Bahar Öcal Düzgören). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Morin, E. (1987). *Avrupa'yı düşünmek*, (Çev: Şirin Tekeli). İstanbul: Afa Yayınları.
- Obe, R. F. (2002), *21st century schools: Learning environments of the future*. 20.05.2017. WWW.BUILDINGFUTURES.ORG.UK.
- Özkul, O. (2013). *Kültür ve küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Tekeli, İ. (2015). *Kent kentli hakları kentleşme ve kentsel dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı
- Özkul, O. ve Özkul, H. (2017). 21. yüzyıl okullarında eğitim ortamlarının tasarımı. *International Conference on Quality in Higher Education*, Sakarya, 2017, 9-15.
- Topal, A. K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’de kent neresidir? *D.E.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Wagner, T. (2008). *The global achievement gap: Why even our best schools don't teach the new survival skills our children need and what we can do about it*. New York: Basic Books.